భాగం 2 సంధి

విషయక్రమం

2.0 ఉద్దేశం
2.1 ప్రవేశిక
2.2 ఉచ్చారణలో మాటల కలయిక వల్ల వచ్చే మార్పులు: సంధి
2.3 సంస్కృత సంధులు
 2.3.1 సవర్ణదీర్ఘ సంధి
 2.3.2 గుణసంధి
 2.3.3 వృద్ధి సంధి
 2.3.4 యణాదేశ సంధి
 2.3.5 విసర్గ సంధి
అభ్యాసాలు చేయండి 1
 2.3.6 తెలుగులోని సంస్కృత శబ్దాలు: మార్గదర్శకసూత్రాలు
2.4 తెలుగు సంధులు
2.5 బహువచన నామాల్లో సంధి
అభ్యాసాలు చేయండి 2
2.6 ఏకాక్షర ప్రత్యయాలు చేర్చేటప్పుడు సంధి
అభ్యాసాలు చేయండి 3
2.7 క్రియారూపాల్లో సంధి
అభ్యాసాలు చేయండి 4
2.8 ముఖ్య విషయాలను గుర్తు చేసుకుందాం
అభ్యాసాలకు మాదిరి జవాబులు

2.0 ఉద్దేశం

రెండు అర్థవంతమైన మాటలు ఉచ్చారణలో దగ్గరగా వచ్చినప్పుడు తెలుగులో ఆ మాటల్లో జరిగే మార్పులను ఈ భాగంలో తెలుసుకోగలుగుతారు. రెండు సంస్కృతపదాలు కలిసి నపుడు జరిగే మార్పులను గురించి, రెండు తెలుగు పదాలు కలిసినప్పుడు జరిగే మార్పులను గురించి విశ్లేషించ గలుగుతారు.

2.1 ప్రవేశిక

ఒకటో తరగతి, రెండో తరగతి పుస్తకాలలో ప్రతి పాఠానికి మొదట కొన్ని మాటల పట్టిక ఉంటుంది. ఆ మాటలు ఉపయోగించిన వాక్యాలు కింద ఉంటాయి. ఇంకా పేజీలు తిప్పితే మాటల పట్టిక ఉండదు. కేవలం వాక్యాలతో పాఠాలు ఉంటాయి. ఈసారి ఎప్పుడన్నా ఆ మాటలు ఉపయోగించిన వాక్యాల్లో మాటల్ని గుర్తుపట్టే ప్రయత్నం చెయ్యండి. పట్టికలో ఇచ్చిన మాటల ఆకారానికి, వాక్యాల్లో ఉపయోగించిన కలిపిరాసిన మాటల ఆకారానికి తేడా కనిపిస్తుంది. ఈ తేడా ఎందుకు వచ్చిందో ఆలోచిద్దాం.

2.2 ఉచ్చారణలో మాటలకలయిక వల్ల వచ్చే మార్పులు : సంధి

కింద ఇచ్చిన మాటలను ముందుగా గమనిద్దాం. మొదటి వరుసలోని ప్రతి మాటకు ఎదురుగా మరొక మాట ఉంది చూడండి:

పాలు	పది
ఆవు	ఎవరు
బాతు	ఎందుకు
కారు	లేదు
వారు	లేవు
డబ్బు	ఉంది

ఈ మాటల్లో కొన్నిటిని అర్థవంతంగా కలిపిరాస్తే **పాల్లేవు**, **ఆ వుంది, డబ్బుంది, వారెవరు**, **కారెందుకు**, **ఆవుపాల్లేవు** మొదలైన వాక్యాలు తయారు అవుతాయి. విడదీసిన మాటలను వాక్యాల్లోని కలిపిన మాటలతో పోల్చి చూడండి.

1		2		3
పాలు + లేవు	→	పాల్ + లేవు	→	పాల్లేవు
ఆవు + ఉంది	→	ఆవ్ + ఉంది	→	ఆవుంది
డబ్బు + ఉంది	→	డబ్బ్ + ఉంది	→	డబ్బుంది
వారు + ఎవరు	→	వార్ + ఎవరు	→	వారెవరు
కారు + ఎందుకు	→	కార్ + ఎందుకు	→	కారెందుకు
ఆవుపాలు + లేవు	→	ఆవుపాల్ + లేవు	→	ఆవుపాల్లేవు

పై పట్టికలో 1-2 వరసలకింద మాటల క్రమాన్ని జాగ్రత్తగా చూస్తే జరిగిన మార్పేమిటో తెలుస్తుంది. మొదటి మాటలో చివరి అచ్చు ఇంకో మాట వచ్చినప్పుడు ఎగిరిపోయింది. మొదటి వరసలో మాటల చివర ఉన్న 'కొమ్ము', 'ఉ' అనే అచ్చును సూచిస్తుంది. '్' అని అక్షరంపైన ఇచ్చిన పొల్లు అచ్చు లేకపోవటాన్ని చూపిస్తుంది. అచ్చులేకుండా ఇట్లా పొల్లుతో రాసేకన్న తరవాత అక్షరంతో కలిపిరాస్తే చోటు కలిసి వస్తుంది. అట్లా కలిపి రాయడం చాలామందికి అలవాటు. అందుకు కారణం తెలుగులో హల్లుతో ముగిసే (హలంతమైన) మాటలు తక్కువ. ఉన్న వాటికైనా రాతలో చూపించకుండా ఉచ్చారణలో చూపిస్తారు. మ కారాంతమైన అందం, చందం, కంచం, మంచం వంటి మాటలను చివర సున్నతో రాస్తాం గనుక పొల్లు అక్షరాలు ఇక్కడ అవసరం లేదు. అందువల్ల హల్లు - అచ్చులు క్రమంగా వచ్చినపుడుగాని రెండు మూడు హల్లులు వరసగా వచ్చినప్పుడుగాని వాటిని కలిపిరాయడం అలవాటయింది.

పైన పట్టికలో రెండోవరసలో జరిగిన మార్పును సంధి అంటారు. పూర్వం మీరు చదివిన వ్యాకరణాల్లో "పూర్వ పరస్వరంబులకు పరస్పరం బేకాదేశంబగుట సంధి" అనిగాని, ఆ అర్థం వచ్చేట్లు రాసిన ఇంకో నిర్వచనం కాని చదివి ఉంటారు. ఆ సూత్రాలు అవసరం లేకుండానే మనం మాట్లాడే భాషలోనూ, ఈ కాలపు రాసే భాషలోనూ జరిగే మార్పులను సంధి పేరుతో గుర్తించవచ్చు.

రెండు అర్థవంతమైన శబ్దాలు ఉచ్చారణలో దగ్గరగా వచ్చినపుడు ఆ భాష మాట్లాడేవారి అలవాట్లను బట్టి జరిగే మార్పులను సంధి అంటారు. ఈ మార్పులు అన్ని ప్రాంతాల్లోనూ ఒకటిగా ఉండకపోవచ్చు. అయితే ఇట్లాంటి భేదాలు స్వల్పంగా ఉంటాయి. వాటివల్ల వ్యవహారంలో వచ్చే చిక్కులు ఏమీ ఉండవు. ఒక భాష మాట్లాడేవారి అలవాట్లలో గుర్తించదగిన సామ్యం (ఏకత్వం, పోలిక) ఉంటుంది. భాషలమధ్య ఈ అలవాట్లలో భేదం ఉంటుంది. అంటే సంధి అన్ని భాషల్లోనూ ఒకటిగా ఉండదని అర్థం.

సాంప్రదాయిక వ్యాకరణాల్లో సంధిని గురించి వివరంగా విశదీకరించారు. కాని అది ఆధునిక రచనాభాషకు అంతగా సరిపడదు. ప్రాచీన కావ్యభాషను దృష్టిలో పెట్టుకొని రాశారు వాళ్ళు. ప్రాచీన కావ్య భాషా ప్రభావం ఈ నాటి రచనా భాషమీద చాలా తక్కువ. ఈ శతాబ్ది మొదటి అర్థభాగంలో రాసిన కొందరు రచయితల మీద ఆ భాషాప్రభావం ఉంది. కందుకూరి వీరేశలింగం, చిలకమర్తి లక్ష్మీ నరసింహం, పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, నోరి నరసింహశాస్త్రి, కోరాడ రామకృష్ణయ్య మొదలయిన రచయితల వచన రచనల మీద ప్రాచీన భాషా ప్రభావం ఉంది. ఇటీవలి కాలంలో వచన రచయితలుగా పేరు పొందినవారి రచనల మీద ఈ ప్రభావం తక్కువ. ఉదాహరణకు గుడిపాటి వెంకటచలం, కొడవటిగంటి కుటుంబరావు, త్రిపురనేని గోపీచంద్, రాచకొండ విశ్వనాథశాస్త్రి, నార్ల వెంకటేశ్వరరావు, గోరాశాస్త్రి, రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డి, రంగనాయకమ్మ వంటి రచయితల మీద ఈ ప్రభావం చాలా తక్కువ. ఈ కాలపు తెలుగురచన ఈ కాలపు భాషలోనే ఉండాలి కాబట్టి, ఈ కాలపు భాష రాసేవాళ్ళే ఈ నాటి వచన రచనకు ఆదర్శం. అంతేకాదు, ఈ పాఠంలో పేరుపేరునా చెప్పని రచయితలు చాలామంది ఉన్నారు. వాళ్ళంతా ఈనాటి తెలుగువచనాన్ని తీర్చిదిద్దటంలో భాగస్వాములే. వీళ్లందరి వచనరచనలూ దృష్టిలో ఉంచుకుని కొన్ని విషయాలను నేర్చుకుందాం.

'సంధి' అనే మాటకు ప్రాచీన వ్యాకరణాల్లోనూ ఆధునిక భాషాశాస్త్రంలోనూ వేరువేరు అర్థాలున్నాయి. వాటిగురించి సమగ్రంగా వివరించడానికిది సమయంకాదు. తెలుగుభాషా సాహిత్యాలను ప్రత్యేక విషయంగా తీసుకుంటే అక్కడ కూలంకషంగా తెలుసుకోవచ్చు. ఇప్పుడు మనక్కావలసింది ఈనాటి రచనాభాషలో సంధి ప్రవర్తన ఏమిటి? రాసేటప్పుడు తీసుకోవలసిన జాగ్రత్తలేమిటి? అన్నవే.

2.3 సంస్కృత సంధులు

తెలుగులో అనేక చారిత్రక, సాంస్కృతిక కారణాలవల్ల సంస్కృతం మాటలు విరివిగా ప్రవేశించాయి. సంస్కృతం ఎప్పుడో చాలాకాలం కిందట మాట్లాడే వాళ్లు. ఉత్తర భారతంలో హిందీ, పంజాబీ, బెంగాలీ, ఒరియా, మరాఠీ వంటి భాషలకు అది మూలం. వేరువేరు భాషలుగా చీలిపోయిన తరవాతకూడా సంస్కృతం, సాంస్కృతిక, విజ్ఞాన భాషగా రాతలో మిగిలి ఉంది. ఆ భాషలో గొప్ప గొప్ప కావ్యాలు, శాస్త్రాలు వచ్చినాయి. దేశంలోని అన్ని ప్రాంతాలు పండితులూ ఈ గ్రంథాలు రచించారు. వారిద్వారా సంస్కృత భాషనుంచి ఎన్నోమాటలు దేశభాషల్లోకి వ్యాపించినాయి. అందువల్ల తెలుగు రాసేవాళ్ళు కాస్తో, కూస్తో సంస్కృత సంధిని గురించి కూడా తెలుసుకోవాల్సి ఉంటుంది.

సంస్కృత సంధులను గురించి ఈ పాఠంలో కొద్దిగా తెలుసుకుందాం.

2.3.1 సవర్ణదీర్ఘ సంధి

అ-ఆ , ఇ - ఈ , ఉ - ఊ , ఋ - ౠ , ఌ - ౡ అనేవి హ్రస్వ దీర్ఘ భేదాలతో అచ్చుల జంటలు. ఉచ్చారణలో ఎక్కువ కాలం ఉచ్చరించేది దీర్ఘం. తక్కువకాలం ఉచ్చరించేది హ్రస్వం. తెలుగు మాటల్లో చెప్పుకుంటే పొట్టి అచ్చు, పొడుగు అచ్చు అని చెప్పుకోవచ్చు. ఈ పొట్టీ పొడుగు అచ్చులకు ఉచ్చారణ చాలావరకు ఒకే రకంగా ఉంటుంది. గనక వీటిని సవర్ణాలన్నారు.

సవర్ణాలయిన అచ్చులు రెండూ ఏ క్రమంలో అయినా (అంటే రెండు పొట్టివిగాని రెండు పొడుగువికాని, పొట్టీపొడుగు కానీ, పొడుగూ పొట్టీకాని) వస్తే దీర్ఘాచ్చు అవుతుంది. రెండిట్లో ఒకటి దీర్ఘాచ్చు అయితే ఇదే మిగుల్తుంది.

దేశ + ఆటనం = దేశాటనం
ద్రాక్ష + ఆసవం = ద్రాక్షాసవం
కవి + ఈశ్వరుడు = కవీశ్వరుడు
భాను + ఉదయం = భానూదయం
పితృ + ఋణం = పితౄణం

'ఌ' కార సంధిని గురించి ఈ దశలో తెలుసుకోవాల్సినంత అవసరం లేదు. సవర్ణదీర్ఘసంధి తెలియకపోవటం వల్ల "భానోదయం" అని రాస్తున్నారు. (రాస్తే తప్పేమిటని కొందరు అడగవచ్చు. తప్పుఏమీలేదు. అందరూ అట్లాగే రాస్తే తప్పుని ఒప్పుగా అందరూ అంగీకరిస్తున్నారు గనుక అది తప్పుకాదు. కాని కొందరు రాస్తే అది ఎక్కువమంది పద్ధతికి విరుద్ధం గనుక "తప్పు" అవుతుంది. తప్పు అంటే నేరం అని కాదు. అందరూ ఒప్పుకొన్న పద్ధతికి భిన్నం మాత్రమే.

2.3.2 గుణసంధి

సంస్కృతంలో ఏ, ఓ, అర్ (అల్ అక్కర్లేదు) అనేవాటిని గుణాలు అంటారు. ఈ సంధి జరిగే పద్ధతి ఈ విధంగా చూపించవచ్చు.

అ ఆ	+ ఇ,ఈ ఏ	→ ఏ	రమా + ఈశ = రమేశ
	+ ఉ,ఊ	→ ఓ	మధుర + ఊహ = మధురోహ
	+ ఋ,ౠ	→ అర్	వసంత + ఋతువు = వసంతర్తువు

ఋకారంతో మొదలైన మాటలకు సంధిచెయ్యకుండానే రాస్తారు. వసంత ఋతువు, గ్రీష్మ ఋతువు అనే రాస్తుంటారు. (ఋతువు, ఋణం, ఋషి అనే మాటలను రుతువు, రుణం, రుషి అనే విధంగా కొంతమంది, బహుశా చాలా మంది రాస్తున్నారు. ముఖ్యంగా పత్రికల్లో ఋకారాన్ని వదిలేస్తుంటారు.

2.3.3 వృద్ధిసంధి

ఆ ఆ	+ ఏ,ఐ	→ ఐ	దేశ + ఏకత = దేశైకత
	+ ఓ, ఔ	→ ఔ	వన + ఓషధి = వనౌషధి
			దేశ + ఔన్నత్యం = దేశౌన్నత్యం
			మహా + ఐశ్వర్యం = మహైశ్వర్యం

[ఏకత అనేమాటకు తెలుగులో 'ఐక్యత' అనే రూపమే ఎక్కువ ప్రచారంలో ఉంది. పత్రికల్లో రాజకీయ గ్రంథాల్లో ఐక్యత అనే రూపమే కనిపిస్తుంది. సంస్కృత వ్యాకరణం ఒప్పుకోకపోయినా ఎక్కువ వ్యాప్తిలో ఉన్న ఈ రూపం రాయడంవల్ల నష్టంలేదు.]

2.3.4 యణాదేశ సంధి

ఇ, ఉ, ఋ ల తరవాత సవర్ణంకాని అచ్చు వస్తే య, వ, ర లుగా మారతాయి ఇ, ఉ, ఋలు అచ్చులు. వీటితో దగ్గర సంబంధం ఉన్న హల్లులు య, వ, ర లు. (ఋ అనేది సంస్కృతంలో అచ్చు. అది ఎట్లా ఉచ్చరించేవారో తెలీదు. ఇప్పుడు సంస్కృతం ఉచ్చరించే వారెవరూ దాన్ని అచ్చుగా ఉచ్చరించడంలేదు. అచ్చుగా ఉచ్చరించడమంటే ఉచ్చారణావయవాలు ఒకదానికొకటి తాకకుండా ఉచ్చరించడం. ఇప్పటి తెలుగులో ఋకు రుకు భేదం రాతలో చూపించేది మాత్రమే.)

అతి + అంత =	అత్యంత
అతి + ఉక్తి =	అత్యుక్తి
లఘు + అంతం =	లఘ్వంతం
తరు + అగ్రం =	తర్వగ్రం
పితృ + ఆర్జితం =	పిత్రార్జితం

సంస్కృతం అచ్చు సంధుల్లో ప్రధానంగా తెలుసుకోవలసినవి చాలా ఉన్నాయి. వాటిని సూత్రాల ద్వారా తెలుసు కోవడం కన్నా అభ్యాసంద్వారా నేర్చుకోవడం ఎక్కువ సులువు.

2.3.5 విసర్గ సంధి

సంస్కృతంలో వయస్, మనస్, తపస్ వంటి మాటలున్నాయి. వీటికి సంధిలో కొన్ని చోట్ల విసర్గ వస్తుంది. కొన్ని చోట్ల విసర్గకు 'ఉ' వచ్చి అది 'ఓ' గా మారుతుంది. ఉదాహరణకు ఈ కింది మాటలు చూడండి :

వయస్ + భేదం = వయోభేదం
మనస్ + గతి = మనోగతి
తపస్ + ధనం = తపోధనం

కకార, పకారాది పదాలు వచ్చినపుడు ఈ చివరి "స" కారం విసర్గగా (ః) మారుతుంది. దాని ఉచ్చారణ కకారం ముందు 'హ' కారంగానూ, పకారం ముందు 'ఫ' (ఉఫ్‌మని ఊదినప్పుడు చేసే ధ్వని వంటిది) కారంగానూ ఉంటుందని సంస్కృత వ్యాకరణాల్లో చెబుతారు. మొదట ఉచ్చారణను "జిహ్వామూలీయం" అనీ రెండో ఉచ్చారణను "ఉపధ్మానీయం" అనీ అంటారు. అయితే తెలుగువారి ఉచ్చారణలో ఈ భేదం కనపడదు. అన్నిటికీ "హ"కారాన్నే (జిహ్వా మూలీయధ్వనినే) వాడతారు. రాతలో విసర్గనే రాస్తారు. ఈ కింది ఉదాహరణలు చూడండి.

వయస్ + పరిమితి = వయఃపరిమితి
మనస్ + ఫలకం = మనఃఫలకం
తపస్ + ఫలం = తపఃఫలం

ఇంతకు ముందు చూపించిన "వయోభేదం మనోగతి, తపోధనం" వంటి మాటల ప్రభావంలో **"వయోపరిమితి, మనోఫలకం, తపోఫలం"** అని కొందరు రాస్తున్నారు. అట్లాగే **తపశ్శక్తి,మనశ్శక్తి** అని రాయాల్సిన చోట **తపోశక్తి, మనోశక్తి** అని రాస్తున్నారు. ఈ రకమైన రూపాలు ప్రసిద్ధమైన రచయితలు కూడా రాస్తున్నారు. (చలం మ్యూజింగ్సులోనూ, రంగనాయకమ్మ రామాయణ విషవృక్షంలోనూ, ఇట్లాంటివి కనిపిస్తాయి. వీలునిబట్టి ఒకసారి వెతికి చూడండి). పత్రికల్లో కూడా 'గుణం' రూపాలే (ఓతో వచ్చేరూపాలు) కనిపిస్తున్నాయి. (ఇటువంటి రూపాల విషయంలో దొరికితే సన్నిధానం సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు రచించిన తత్సమ చంద్రిక అనే పుస్తకం ఉపయోగిస్తుంది. వెతికితే ఇట్లాంటి పుస్తకాలు ఇంకా మార్కెట్లో దొరకవచ్చు).

కొన్ని సంస్కృత సంధులు ఉన్నవి ఉన్నట్లుగా రాస్తే, అవి తప్పులేమో అనిపించేంతగా వేరే సంధి రూపాలు వ్యాప్తికి వచ్చినాయి. ఉదాహరణకు '**అంతర్ + రాష్ట్రీయ**' సంస్కృత మర్యాదను అనుసరించి అంతా రాష్ట్రీయ అని కావాలి. కాని ఆ సంధి రూపం రాస్తే అసలే అర్థం కాకుండా పోయే ప్రమాదం ఉంది. '**అంతర్రాష్ట్రీయ**' అని సంధిలేకుండా రాయడమే శ్రేయస్కరం. తెలుగులో కనిపించే సంస్కృత శబ్దాలు సంధిలో రకరకాలుగా కనిపిస్తున్నాయి. సంస్కృత పద్ధతికి విరుద్ధంగా తెలుగులో వ్యాప్తి చెందిన రాత రూపాలను రాయడం మంచిదాకాదా అనే విషయం ఆయా రూపాలనుబట్టి నిర్ణయించుకోవలసిందే కాని, అన్నిటికీ కలిపి ఒకే నిర్ణయం చెయ్యడం కష్టం. మార్గదర్శకంగా ఈ సూత్రాలు పాటించవచ్చు.

అభ్యాసాలు చేయండి 1

i) ఈ కింది మాటలను కలిపిరాసి చూడండి

పాట	ఇష్టం	
చెరువు	ఎక్కడ	
డబ్బులు	లేవు	
ఆమె	ఎవరు	

ii) కింది మాటలను కలిపి రాసి సంధిని గుర్తించండి

	కలిపిరాయవలసినవి	సంధిపేరు
మనః + భావం		
తమః + గుణం		
తపః + శక్తి		
పునః + సృష్టి		
మనః + బలం		
పయః + ధరం		
మహా + ఉదయం		

2.3.6 తెలుగులోని సంస్కృత శబ్దాలు : మార్గదర్శకసూత్రాలు

సంస్కృత మర్యాదానుసారంగానూ, విరుద్ధంగానూ రెండు రకాలుగా సంధిరూపాలు ప్రచారంలో ఉంటే సంస్కృత మర్యాదననుసరించే రూపాలు పోవడంలో ఔచిత్యం ఉంది. ముందు సంస్కృతం మర్యాద బాగా అర్థమవుతుంది. అక్కరకొస్తుంది. సంస్కృత సంప్రదాయానికి విరుద్ధమైన రూపమే

ఎక్కువ ప్రచారంలో ఉన్నప్పుడు, సరైన రూపం ఉపయోగిస్తే అసలు అర్థంకాకుండా పోయేప్రమాదం ఉంది. అటువంటప్పుడు తప్పు అయినా అధిక ప్రచారంలో ఉన్న రూపాన్ని వాడడమే సరైన పద్ధతి.

(తప్పొప్పులను నిర్ణయించేది పుస్తకాలు కాదు, పండితులు కాదు, సంసలుకాదు, ప్రభుత్వాలు కాదు. వాడకందార్లు మాత్రమే తప్పొప్పులను నిర్ణయిస్తారు. భాషను ఉపయోగించే వారు ఒకటి తప్పు అనుకుంటే అది తప్పు. ఒప్పు అనుకుంటే అది ఒప్పు. భాషలో తపొప్పులను నీతి అవినీతుల దృష్ట్యా సాంఘిక చట్టాల దృష్ట్యా చూడకూడదు. వ్యవహారానికి ఎంత పనందుగా పనికి వస్తాయి. లేదా అడ్డం వస్తాయి అనే దృష్టితోనే ఆలోచించాలి).

2.4 తెలుగు సంధులు

భాషలో కొన్ని మాటలకు, కొన్ని అర్థాల్లో కొన్ని చిన్నచిన్న శబ్దాలు చేరతాయి. అట్లాంటి వాటిని ప్రత్యయాలు అంటారు. బహువచన ప్రత్యయం, కాలబోధక ప్రత్యయం, పురుషబోధక ప్రత్యయం అనే మాటలను వినే ఉంటారు. ఇవి చేరే మాటలను ప్రకృతులనీ, ధాతువులనీ అంటారు. (ప్రస్తుతం ఈ మాటలకు అర్థాలు వెంటనే తెలియకపోయినా ఫరవాలేదు). ఇట్లా ప్రకృతులకు అంటే అసలు మాటలకు ప్రత్యయాలు చేర్చినప్పుడు కొన్ని మార్పులు జరుగుతాయి. ఆ మార్పులను గురించి ముందు తెలుసుకుందాం. అయినా అన్నీ అక్కరలేదు. రాతలో వచ్చే చిక్కులు తెలుసుకోవటానికే పరిమితమవుదాం.

2.5 బహువచన నామాల్లో సంధి

లు అనే శబ్దాన్ని నామ పదాలకు (nouns) చేరిస్తే బహువచన నామాలు ఏర్పడతాయి. ఇట్లా లు చేరిస్తే వచ్చే మార్పులు చాలవరకు రాతలో చూపించటానికి అడ్డంకు లేమీ లేవు. ఉదా: **చేతులు, గదులు, పుస్తకాలు, గేదెలు** మొదలైనవి. కాని కొన్నిటిని రాసేటప్పుడు చిక్కులు వస్తాయి. వాటిలో కొన్ని ముఖ్యమైన వాటిని తెలుసుకుందాం:

i) **కోడు + లు, కోడి** + లు అనే అక్షర క్రమంలో అచ్చుపోయి **డ్లు** అనే క్రమం వస్తుంది. అట్లా వచ్చిన క్రమం వెంటనే ఉచ్చారణలో **ళ్లు** గా మారుతుంది. దాన్ని **కోళ్ల** అనిగాని **కోళ్ళు** అనిగాని రాయవచ్చు. ఎట్లారాసినా ఉచ్చారణ ఒకటే. అయితే చాలామంది **కోళ్లు** అనే విధంగా రాస్తున్నారు. అదే సరిపోతుంది.

ii) గుడ్డు + లు అనే శబ్దాలు వరసక్రమంగా **గుడ్డ్+లు → గుడ్** + లు అని మారుతుంది. ఇది ఉచ్చారణలో 'గుడ్ళు' అని అవుతుంది. రాతలో **గుడ్లు** అని మాత్రమే రాస్తున్నారు. ఇక్కడ్ల అనే విధంగా రాసిన లకారాన్ని 'ళ' కారంగా తప్ప ఇంకో విధంగా ఉచ్చరించటం సాధ్యంకాదు. కాబట్టి '**గుడ్లు**' అని రాసినా '**గుడ్ళు**' అని రాసినా ఉచ్చారణ ఒకటే. అందుకే చాలామంది రాస్తున్న విధంగా మొదటిదే రాయవచ్చు.

iii) కొన్ని మాటలకు మాండలిక భేదాలను బట్టి రెండు రకాల బహువచన రూపాలుంటాయి. కింది మాటల్ని చూడండి:

ఇల్లు	—	ఇండ్లు, ఇళ్లు
కన్ను	—	కండ్లు, కళ్లు
పల్లు / పన్ను	—	పండ్లు, పళ్లు
పండు	—	పండ్లు, పళ్లు
బండి	—	బండ్లు, బళ్లు
రోకలి	—	రోకండ్లు, రోకళ్లు
వాకిలి	—	వాకిండ్లు, వాకిళ్లు
తిరగలి	—	తిరగండ్లు, తిరగళ్లు
నాగలి	—	నాగండ్లు, నాగళ్లు
కొడవలి	—	కొడవండ్లు, కొడవళ్లు

ఈ రెండు రకాల బహువచన రూపాల్లో మొదట రాసినవి పూర్వ కాలపువి. అయినా ఇంకా నేటి భాషలో ఉన్నాయి. రెండో వరసవి ఈనాటివి. రెండురకాల రూపాలను మాటల్లోను రాతల్లోనూ చాలామంది వాడుతున్నారు.

వీటిలో ఏదిరాసినా ఒకటే. అయితే ఒకచోట ఒకటీ, మరొకచోట ఇంకొకటీ రాసే కన్నా అన్నిచోట్లా ఒకే రకపు రూపాలు వాడడం బాగుంటుంది.

iv) **కాలు, రోలు, నోరు, వెదురు** వంటి మాటలకు లు చేర్చినపుడు **కాళ్ళు, రోళ్ళు, నోళ్ళు, వెదుళ్ళు** అనే రూపాలు ఏర్పడతాయి. ఇక్కడ రెండు రకాల రూపాలు లేవు.

v) **కోటు, నోటు, పాటు** మొదలైన మాటలకు బహువచనంలో చివరి అచ్చు పోతుంది. అప్పుడు **కోట్లు, నోట్లు, పాట్లు,** అనే రూపాలు ఏర్పడతాయి.

vi) రెండక్షరాల మాటల్లో కొన్ని చోట్ల అచ్చుపోని రూపాలుకూడా ఈనాటి భాషలో కాస్త అరుదుగానైనా కనిపిస్తున్నాయి.

గుడి — గుడులు,	గుళ్ళు
బడి — బడులు,	బళ్ళు

ఇక్కడ **గుళ్ళు, బళ్ళు** అనే రూపాలు ఎక్కువగా కనిపిస్తున్నా **గుడులు, బడులు** అనే మాటలు తప్పనటానికి వీల్లేదు.

vii) **కారు, దారి** — వంటి వాటికి కూడా అచ్చుపోవచ్చు, పోకపోవచ్చు.

కారులు, కార్లు
దారులు, దార్లు

ఈ పైన ఉదాహరించిన మాటలచివర **ఇ** కాని, **ఉ** కాని ఉంది. చాలా చోట్ల అచ్చుపోవడం తప్పనిసరి. అట్లాపోని ఘట్టాలు కూడా చూశాం. కాని ఇతర అచ్చులు పోవచ్చు. పోకపోవచ్చు. అచ్చు ఉచ్చారణలో పోయినప్పటికీ, పోని రూపం రాయటమే మంచిది. **కోటలు గోడలు, గుడ్డలు, బిడ్డలు, కండలు, బండలు, కలలు, వలలు, పులులు, ఉలులు,** వంటి మాటల్లో చివరికి **లు**కి పూర్వం ఉన్న అచ్చును ఉచ్చారణలో వదిలేయ్యవచ్చు. రాతలో వదిలేయ్యకూడదు. వదిలేస్తే అర్థం చేసుకోవడం కష్టమవుతుంది. ఉదాహరణకు చూడండి·
కల+లు అనే మాటకు సంధిచేసి రాస్తే కల్లు అనిరాయాలి. అప్పుడది కల్లుకు బహువచనమైనా కావచ్చు. తాటి చెట్టునుంచి తీసిన రసమైనా కావచ్చు. అట్లే **గుడ్డలు** అనే మాటకు సంధి చేస్తే **గుడ్లు** అని రాయాల్సి ఉంటుంది. అప్పుడది **కోడిగుడ్లు** అనే అర్థమూ కావచ్చు. **బట్టలు** అనే అర్థమూ కావచ్చు. అందువల్ల ఉచ్చారణలో సంధి చేసినా, రాతలో సంధిచేయడం వల్ల కొన్ని చోట్ల అర్థం గ్రహించడం కష్టం అవుతుంది.

ఇక్కడోప్రశ్న అడగడానికి వీలుంది. ఉచ్చారణలో సంధి చేయడానికి వీలుండి రాతలో ఎందుకు లేదు అని. ఉచ్చారణలో పోయిన అచ్చుపోగా, ఉన్న అచ్చుల ఉచ్చారణలో భేదం చూపిస్తాము. మీరే **కల+లు, కల్లు** అనే మాటల్ని **గుడ్డలు, గుడ్లు** అనే మాటల్ని వేగంగా ఉచ్చరించి చూడండి. ఎదుటి వాళ్ళను అడగండి. భేదం వినిపిస్తుందా అని. తప్పకుండా భేదాన్ని వినగలుగుతారు. ఎప్పుడు ఏ మాట అన్నదీ చెప్పగలుగుతారు. ఇంతకుముందే చెప్పినట్లుగా అచ్చుల ఉచ్చారణలో భేదం వల్ల ఈ మాటలు వేరు మాటలని గుర్తించగలుగుతారు. కాని తెలుగులో ఈ భేదాలన్నిటినీ రాయడానికి గుర్తులు లేవు. అందువల్ల వేగంగా ఉచ్చరించేటప్పుడు జరిగే మార్పులన్నిటినీ రాతలో చూపించలేం. చూపించలేకపోతే కొంపమునిగేదేమీ లేదు.

నామపదాల్లో (nouns) సున్నాతో అంతమయ్యే మాటలకు పూర్వ భాషలో **ము** రాసేవాళ్ళు. మంచం అని మనం ఇప్పుడు పూర్వపువారు **మంచము** అని రాసేవారు. చివరి **ము** అనే అక్షరంలో చివరి అచ్చుపోతే **మ్** మిగులుతుంది. దాన్ని సున్నతో చూపించడం అలవాటయింది. ఇప్పుడున్న నిఘంటువుల్లో చూడాలంటే **ము** అనే అక్షరంతోనే చూడవలసి ఉంటుంది. నిజానికి **కంచము, మంచము, అందము, చందము, కొంచెము, కళ్ళెము, వళ్ళెము** అని రాయవచ్చు. పదం చివర ఉన్న **ము** కు ఉచ్చారణలో **మ్** అని మాత్రమే చెప్పుకోవచ్చు. అందులో నష్టం ఏమీలేదు. కాని ఈ కాలంలో ఎక్కువమంది సున్నతో రాయడం అలవాటు చేసుకున్నారు. సున్నా అనే గుర్తు రాయడంలో ఉన్న సౌలభ్యం కారణం కావచ్చు. సున్నా రాయడానికి భాషాతర్కం (linguistic logic) కారణం కాదు. రాయడంలో ఉన్న సులువే కారణం కావచ్చు.

ఈ కింది బహువచన రూపాలు రాయడంలో కొంత కష్టం ఉంది.
మంచం - మంచాలు, కంచం - కంచాలు అని సులభంగా రాయవచ్చు. కాని **పందెం+లు** అనే దాన్ని **పందేలు** అని రాయాలా? **పందాలు** అని రాయాలా? అట్లాగే **వళ్ళెం+లు, కళ్ళెం+లు**

అనేరూపాలు ఎట్లారాయాలి? రెండు పద్ధతుల్లో ఏదిరాసినా ఒకటే. రెండూ ఉచ్చారణను సరిగ్గా సూచించవు. ఇంకో మూడో మార్గం లేదు. ఏకవచనంలో ఎ అనే పొట్టి అచ్చు (హ్రస్వాచ్చు) ఉంది. కాబట్టి అది దీర్ఘమైనదనడం సులువు కాబట్టి **పందేలు, కళ్ళేలు, పళ్ళేలు** అని రాయడం కొంత హేతుబద్ధమైన పని. దీని ఉచ్చారణ రాసినట్టుకాదు అని చూపించడానికి కిందగీతోఇంకేదో చూపించుకోవచ్చు. ఉదాహరణకు: పందేలు.

పందేలు
కళ్ళేలు
పందేలు

అభ్యాసాలు చేయండి 2

ఈ క్రింది మాటలను బహువచనంలో రాయండి.

ఏకవచనం	బహువచనం
ఓటు	
మడి	
పోటు	
మాట	
డోలు	
మొసలి	
అల	
వాటు	
బోటు	
గడి	

2.6 ఏకాక్షర ప్రత్యయాలు చేర్చేటప్పుడు సంధి

ను-ని, కు-కి, తో, లో వంటి ఏకాక్షర ప్రత్యయాలు చేర్చినప్పుడు సంధి జరుగుతూంది. రాసేటప్పుడు సంధి చేసి రాస్తారు కూడా. అయితే చెయ్యకుండా రాయవచ్చు. పద స్వరూపం గురించిగానీ, అర్థం గురించికానీ సందేహం వచ్చేటట్టుంటే సంధి చెయ్యకుండా ఉండడమే మంచిది.

అతనిని → అతన్ని
పిడుగుకి → పిడుక్కి
చేతితో → చేత్తో
తలలో → తల్లో

పాల్లో అని రాస్తే పాలులో (భాగంగా) అని కావచ్చు. పాలలో అని కావచ్చు. అటువంటి చోట్ల సంధిచెయ్యకుండా రాయడం మంచిది.

అచ్చుతో కూడిన ట,డ లకు ని,నులుకాని, లో కాని చేరితే ఉచ్చారణలో సంధి జరుగుతుంది. సంధిలో అచ్చు లోపించి ఈ కింది మార్పులు జరుగుతాయి:

(అ)
ట్+ని → ట్ని → ట్ణి
ట్+లో → ట్లో → ట్ళో

(ఆ) డ్+ని → డ్ని → ణ్ణి
డ్+లో → డ్లో → ళ్ళో

ఇక్కడ సంధి జరిగిన రూపాలు రాయడం తప్పనిసరి కాదు. **వాటిని** అనేచోట సంధి చేసి వాట్ని అని రాయవచ్చు. చెయ్యకుండా వాటిని అనీ రాయవచ్చు. (**వాణ్ణి** అని రాసినా తప్పులేదు కాని ఎవరూ రాయడంలేదు). అట్లాగే **వాకిటిలో** అనేదాన్ని **వాకిట్లో** అని రాయవచ్చు. **వాడిని** అనేదాన్ని సంధిచేసి **వాడ్ని, వాణ్ణి** అని రెండు రకాలుగానూ రాస్తున్నారు. రెంటికీ ఉచ్చారణ ఒకటే. సంధిచేసి రాయడం తప్పని సరికాదు. **వాడిలా, ఒడిలో** అనేమాటలను వాళ్ళా, ఒళ్ళో అని సంధి చేసి రాయవచ్చు. పైన చెప్పినట్లు సందర్భాన్ని బట్టి, సందేహం వచ్చినప్పుడు సంధి మానివెయ్యడం మంచిది.

కు, ను, ని, తో, లో ప్రత్యయాలకు ముందు ద్విత్వాక్షరం ఉన్నప్పుడు కూడా వేగంగా మాట్లాడేటప్పుడు సంధి జరగవచ్చు. రాతలో దాన్ని పాటించకుండా ఉంటే స్పష్టత ఉంటుంది.

గిన్నెను, పక్కకు, కత్తితో, పల్లెలో వంటి మాటల్లో సంధి చెయ్యకుండా ఉంటే పదస్వరూపం స్పష్టంగా తెలుస్తుంది.

ఆ, ఏ, ఓ అనే ప్రత్యయాలు కొన్ని అర్థాల్లో పదాలకు చేరుస్తాం. అప్పుడు సంధి తప్పకుండా జరుగుతుంది. రాతలోకూడా అది చూపించాల్సి ఉంటుంది. తెలుగులో ఈ ప్రత్యయాల్ని సంధి చెయ్యకుండా పలకడం సాధ్యంకాదు. పదమధ్యంలో రెండచ్చులు వరసగా ఉండవు కాబట్టి రాయడం కూడా సాధ్యంకాదు. అందువల్ల సంధి చేసే రాయాలి. పదస్వరూపంలో కానీ, అర్థంలో కానీ, సందేహం వచ్చినా సరే. నిజానికి ఉచ్చారణలో కొన్ని చిక్కులు వస్తాయి కూడా. అయినా ఇంకో మార్గంలేదు. అయితే తెలుగుభాష వచ్చినవారికి అంత కష్టం కలగదు. ఉదాహరణకు :

భోజనానికి రమ్మంటే **అన్నంతినా (తిని + ఆ) వచ్చేది?**
ఇంటిదగ్గర చెప్పే (చెప్పి + ఏ) వస్తున్నావా?
తెలిసో (తెలిసి + ఓ) తెలియకో (తెలియక + ఓ) తప్పుచేశాడు.

బండి + ఆ?, బండి + ఏ, బండి + ఓ, అనే మాటల్ని **బండ + ఆ?, బండ + ఏ, బండ + ఓ** అనే మాటల్ని ఒకదాని సరసన ఒకటి పలికి చూస్తే ఉచ్చారణ భేదం తెలుస్తుంది. ఉచ్చారణలో చూపించే భేదాలన్నీ రాతలో చూపించలేం. సంధి చేయకుండానూ రాయలేం. (ఆ సంప్రదాయం లేదు) అటువంటప్పుడు సందేహాలు వస్తే సందర్భాన్ని బట్టి గ్రహించాల్సిందే కాని ఇంకోమార్గం లేదు.

అభ్యాసాలు చేయండి 3

1) కింది మాటలకు కు, ను, ని, **తో**, లో ప్రత్యయాలు చేర్చి రాయండి

మాట	కు	ను	ని	తో	లో
మీరు					
వారు					
ఏరు					

2.7 క్రియారూపాల్లో సంధి

జరిగిపోయిన కాలాన్ని సూచించే క్రియల్లో కూడా కొన్ని లిపి సమస్యలున్నాయి. రాయలసీమ ప్రాంతంలో **అడిగినాడు, చెప్పినాడు** అనే రకంగా ఉంటే, తెలంగాణాలో **అడిగిండు, చెప్పిండు**

అనే విధంగా ఉంటాయి. ఈ రెండు పద్ధతులను రాయడంలోనూ, పలకడంలోనూ చిక్కులు ఏమీలేవు. కాని కోస్తా జిల్లాల్లో **అడిగాడు, చెప్పాడు** అంటారు. నిజానికి ఈ రాసినట్టు కూడా కాదు. పై మాటల్లో "గా, ప్పా" అని రాసిన చోట ఏ పలుకుతారు. దీన్నే కొందరు **అడిగేడు, చెప్పేడు** అనికూడా రాస్తారు. ముఖ్యంగా రాజమండ్రి ఆపై ప్రాంతపు రచయితల్లో కొందరు అట్లా రాస్తున్నారు. [మహీధర రామమోహనరావు, ద్వివేదుల విశాలాక్షి గార్ల నవలలను చూడండి] ఈ రెండు రకాల రాతల్లోనూ మొదటి రకమే (**అడిగాడు, చెప్పాడు** అనేవి). అచ్చులో ఎక్కువ కనిపిస్తున్నాయి. దినపత్రికలన్నీ ఇవే వాడుతున్నాయి. ఎక్కువ వాడుకలో ఉన్న ఈ పద్ధతి అనుసరిస్తే చదివే వారికి తేలిక. రెండో పద్ధతి అలవాటయిన వారు అట్లాగే రాయవచ్చు. అయితే ఏదో ఒక రూపాన్నే క్రమబద్ధంగా రాస్తే రచనలో ఏకత, నియతి (Unity and Consistency) ఉంటాయి. పైన చెప్పిన **అడిగినాడు, అడిగిండు, అడిగాడు** అనే మాండలిక **భేదాలు** విషయమైనా అంతే. రచనలో అడిగినాడు, చెప్పినాడు వంటి రాయలసీమ మాండలిక రూపాలను రాచమల్లు రామచంద్రారెడ్డిగారి వంటి రచయితలు ఒకరిద్దరు మాత్రమే క్రమబద్ధంగా వాడారు. **అడిగిండు, అడిగిన్రు, చెప్పిండు,** చెప్పిన్రు వంటి రూపాలు తెలంగాణా మాండలిక వాతావరణం చూప వలసిన ఘట్టాల్లో తప్ప ఇతర రచనల్లో కనపడవు. కొందరు తెలంగ్గాణా ప్రాంత రచయితలు తమ వచనంలో ఈ రకం క్రియలు వాడుతున్నారు.

తెలుగులో .వచ్చు, వద్దు, వంటి క్రియారూపాలను ఇంకో ప్రధానక్రియకు అనుబంధంగా కొన్ని అర్థాల్లో వాడతారు. ఉదాహరణకు : **చెప్పవచ్చు, చెప్పవద్దు.అయితే** ఉచ్చారణలో **చెప్పొచ్చు, చెప్పద్దు**, చెప్పొద్దు అనే విధంగా వినిపిస్తాయి. అట్లా వకారంతో మొదలయ్యే మాటలకు సంధి కలిసిన చోటల్లా 'వ' 'ఒ' గా మారిపోతున్నది. ఉదాహరణకు **"రేపొస్తున్నాడు, ఇప్పుడొద్దన్నాడు"** అనే చోట వచ్చు, వద్దు రూపాలు 'ఒచ్చు, ఒద్దు' అనే రూపాలుగా మారినాయి. నిజానికి **"రేపు వస్తానన్నాడు, ఇప్పుడు వద్దన్నాడు"** అని రాసి పలకడంతో సంధి చెయ్యవచ్చు. [ఇక్కడ చెయ్యవచ్చు అనేదాన్ని చెయ్యొచ్చు అని పలుకుతారు] కాని సంధి చేసి రాసేరూపాలు చాలామందికి బాగా అలవాటు అయ్యాయి. అంతేకాదు ఒకే వ్యాసంలో సంధి చేసిన రూపాలూ, చెయ్యని రూపాలూ కలగాపులగంగా కలిసిపోయి కూడా కనిపిస్తాయి. ఇందువల్ల జరిగే నష్టం ఏమీలేదుగాని రచనలో క్రమబద్ధత ఉండదు. ఈ పాఠాల్లో క్రమపద్ధతి ఒక పాటించదగిన విలువగా భావిస్తున్నామని మీరీపాటికి గ్రహించే ఉంటారు.

క్రియల్లో **చెప్పు, చేయ అనే** రకంగా ఉన్న వాటికి **వచ్చు,** వద్దు లాగే ఇంకా కొన్ని రకాల అనుబంధక్రియలు చేరతాయి. కలను, **కూడదు** అనేవి. చేర్చి వాడతాం. అప్పుడవి **చెప్పగలడు,** చెప్పగూడదు అనే విధంగా పలుకుతాం. కాని అరుదుగా '**చెప్పకూడదు**' అని అనే వారున్నారు. ఇక్కడ క కారం రాసినా, గ కారమే ఉచ్చరించవచ్చు. కాని ఎక్కువమంది గ కారమే రాస్తున్నారు. అందువల్ల 'గ' కారం రాయడమే ఎక్కువ సమ్మతం.

సాంప్రదాయక వ్యాకరణాల్లో '**ఉత్తునకు సంధి నిత్యము**' అనీ '**ఇకారమునకు సంధి వైకల్పికము**' అనీ '**అకారమునకు సంధి బహుళము**' అనీ మీరు చదువుకొని ఉంటారు. అది కావ్యభాష సంగతి. ప్రాచీనకాలంలో సంధిచేసి మాట్లాడేవారో చెయ్యకుండా మాట్లాడేవారో తెలియదు. చెయ్యకుండా మాట్లాడేవారని అనుకోలేము. కాకపోతే రచనాభాషలో కొన్ని సౌకర్యాలకోసం ఏర్పరుచుకున్న నియమాలివి.

ఆధునిక భాషలోసాధారణ వ్యవహారంలో మాటల మధ్య సంధి **అవుతుంది.** రాతలో రెండు మాటలమధ్య ఏ అచ్చుకూ సంధిని చూపించక్కర్లేదు. అర్థభంగం కానంతవరకు సంధి చెయ్యవచ్చు. పైన చెప్పిన పద్ధతులను గమనించి తప్పని మార్పులు చెయ్యవలసిన చోట (బహువచనం మొ.) చేసి మిగతాచోట్ల సంధిమానివేసినా దోషం కాదు. చేసినా తప్పులేదు. ప్రధాన సూత్రం ఒకటే. నేటి రచనా సంప్రదాయాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని అర్థస్పష్టత చెడనంత వరకు సంధి చేసుకోవచ్చు. లేకపోతే మానివేయవచ్చు.

అభ్యాసాలు చేయండి 4

కింది క్రియలను సంధి లేకుండా రాయండి.

సంధిరూపం	సంధిలేనిరూపం
అడగొచ్చు	
చేయొద్దు	

మావటేళొస్తా

తిరగొద్దు

తాగొద్దు

రావొద్దన్నాడు

లాగించొచ్చు

ఇచ్చెయ్యొచ్చు

ముగించొచ్చు

ఇవ్వొద్దన్నాడు

చెప్పొద్దన్నాడు

చేయొద్దన్నది

2.8 ముఖ్య విషయాలను గుర్తుంచుకుందాం

- మాటల ఉచ్చారణలో కలిగే మార్పులను సంధి అంటారు.
- సాధ్యమైనంతవరకు సంస్కృత సంధుల్లో సంస్కృత మర్యాదను పాటించడం సబబు. సంస్కృత వ్యాకరణ విరుద్ధమైనా ఎక్కువ వ్యాప్తిలో ఉన్న సంధి రూపాలను వాడడంలో దోషంలేదు, నష్టమూ లేదు.
- నేటి వాడుకభాషలో సంధి ఉంది.
- తప్పనిసరిగా మార్పులు జరగాల్సిన చోట మార్పుల్ని చేసే చూపించాలి. ఉదా: గుడ్లు, కోళ్లు, కాళ్లు
- ఒకే అక్షరం ప్రత్యయాలు చేరినప్పుడు పదస్వరూపం గుర్తుపట్టడానికి వీలయ్యేంతవరకు సంధి చెయ్యవచ్చు.
- ఆ, ఏ, ఓ వంటి వాటిని చేర్చినప్పుడు సంధిచేసే రాయాలి.
- రెండు మూడు రకాలు రాసే వీలున్నప్పుడు ఏదో ఒక రూపాన్ని వాడడం మంచిది.

- సంధి చేసేటప్పుడు గుర్తుంచుకోవాల్సినవి ఇవి:
- ఆధునిక రచనా సంప్రదాయం
- ఎక్కువ ప్రచారంలో ఉండడం
- ఏకత్వం, క్రమబద్ధత
- పదస్వరూపం గుర్తుపట్టడానికి వీలు
- అర్థస్ఫూర్తికి నష్టం ఉండకపోవటం

అభ్యాసాలకు మాదిరి జవాబులు

అభ్యాసాలు చేయండి 1

i) పాటిష్టం, చెరువెక్కడ, డబ్బుల్లేవు, ఆమెవరు
ii) మనోభావం, తమోగుణం, తపశ్శక్తి, పునస్సృష్టి, మనోబలం, పయోధరం, మహోహృదయం.

అభ్యాసాలు చేయండి 2

ఒట్లు, మళ్లు, మడులు, పోట్లు, మాటలు, డోళ్లు, మొసళ్లు, అలలు, నాట్లు, బోట్లు, గళ్లు.

అభ్యాసాలు చేయండి 3

మీకు, మిమ్ములను, మిమ్మల్ని, మీతో, మీలో, వారికి,
వారికి వారిని, వారితో, వారిలో
ఏరికి వీరిని, వీరితో, వీరిలో

అభ్యాసాలు చేయండి 4

అడగ + వచ్చు, చేయ + వద్దు, మావటివేళకు + వస్తా,
తిరగ + వద్దు, తాగ + వద్దు, రావద్దు + అన్నాడు, లాగించ + వచ్చు,
ఇచ్చి + ఇయ్యి + వచ్చు, ముగించు + వచ్చు, ఇవ్వ + వద్దు + అన్నాడు.
చెప్ప + వద్దు + అన్నాడు, చేయ + వద్దు + అన్నది.